ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

МОВА — КОРДОН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

21 ЛЮТОГО 2023 РОКУ

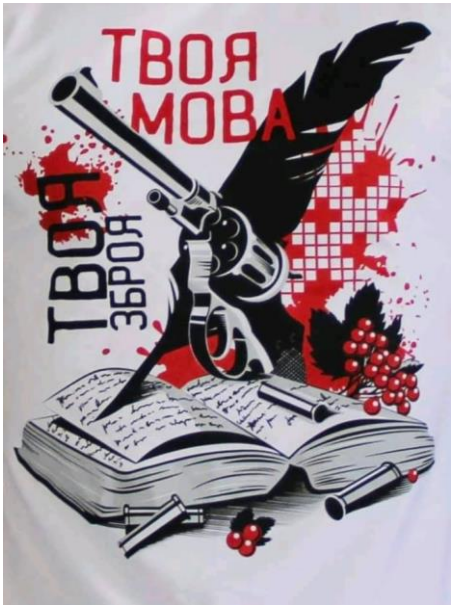

Львів 2023

«Мова — кордон національної безпеки»: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Львів, 21 лютого 2023 року. Львів: ЛДУ БЖД, 2023. 135 с.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Василь ПОПОВИЧ, доктор технічних наук, професор;
Василь КАРАБИН, доктор технічних наук, доцент;
Ірина БАБІЙ, кандидат педагогічних наук;
Тетяна БОТВИН, доктор філософії;
Лідія ВЕРБИЦЬКА, кандидат філологічних наук;
Тетяна КОНІВІЦЬКА, кандидат педагогічних наук;
Галина ХЛИПАВКА, кандидат педагогічних наук;
Ольга ШЕЛЮХ, кандидат філологічних наук, доцент.

Збірник укладено за тезами доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мова — кордон національної безпеки» 21 лютого 2023 року.

Матеріали друкуються українською, польською та англійською мовами.

Збірник містить матеріали таких тематичних секцій:

Секція 1. Мова і національна психологія. Мова як інструмент гібридної війни.
Секція 2. Національні мови і культури в їх специфіці та взаємодії. Українська мова у світі.
Секція 3. Актуальні проблеми викладання української мови у вищій школі.

За точність наведених фактів, самостійність наукового аналізу та нормативність стилістики викладу, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації, відповідають автори матеріалів та їхні керівники.

©ЛДУ БЖД, 2023

ЛІТЕРАТУРА

1. Російсько-український словник / за ред. А. Е. Кримського. Т. 1. 1924. С. 299. – Режим доступу : https://archive.org/details/192433/page/299/mode/1up?view=theater. Дата перегляду: 03.03.2023.

2. Федик О. Каталізатор взаємин / О. Федик, М. Кіяновська // Слово. 1991. № 12. С. 20-24.

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНО-ЗАКОНОДАВЧИЙ МОВНИЙ ФРОНТ

кандидат філологічних наук Лідія ВЕРБИЦЬКА
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

В умовах збройної агресії сучасна Україна є полем бою, або ж фронтом, на якому культурно багата європейська держава виборює своє право БУТИ СОБОЮ на своїй землі. Дбаючи про забезпечення найновішою військовою технікою, наданою в тому числі закордонними партнерами завдяки дипломатичній роботі, українська влада починає активніше працювати й на мовному фронті. Довоєнна інертна мовна політика стала одним з каталізаторів воєнних проблем. Але ж з усіх різновидів зброї мова – наймогутніший засіб впливу (ще за М. Рильським: «Слово – зброя»; а зараз В. Шкляр: «Наймогутніша зброя – мова» тощо). І дійсно, «коли офіційна мова не стає чинником національної безпеки, мовні відносини в країні перетворюються на чинник загрози цілісності держави» [6, 40]. Цікаво, що коли у 2017 році в Празі презентували нове дослідження провідних аналітиків країн Вишеградської четвірки щодо захисту проти гібридних загроз Росії, то один зі спікерів Даніел Барта зауважив: «… для Росії російська мова є інструментом номер один, на який вона може покластися в Україні» [2]. Це «найм'якший» спосіб окупації і водночас чи не найскладніший у боротьбі з ним, адже мовна зброя працює на всіх фронтах і в усіх суспільних сферах. Тому й

формування мовної політики і мовного законодавства – це зокрема й унесення змін до численних законодавчих актів щодо функціонування державної мови в освіті, на телебаченні, в інтернет-просторі, у сфері обслуговування, судочинства, оборони тощо.

Наприклад, у період 2013-2014 років в Автономній Республіці Крим було 7 шкіл з українською мовою навчання (у Севастополі 1) і не було жодного виключно україномовного театру (ще 16 серпня 2012 року Севастопольська міська рада надала російській мові статус регіональної). На Донбасі ситуація теж не була задовільною в цей період: у Донецькій області 50,4% учнів від загальної кількості навчалися українською (жодного виключно україномовного театру), у Луганській області – 45,7% (1 театр, який працював лише українською) (16 серпня 2012 року Донецька обласна рада, а 17 серпня 2012 року Луганська обласна рада надали російській мові статус регіональної на території областей). Зрештою, зважаючи на вищенаведені цифри, не дивуємося, що окупація цих територій України не забарилася (2014 рік). Тому й причинно-наслідково звучали припущення, зокрема, Вікторії Власенко у 2015 році: «Адже після анексії Криму та війни на Донбасі, яка почалася з гасла про захист «рускоязичного насєлєнія», освіту можна зарахувати до сфери національної безпеки [*Л.В.* – до цієї сфери освіту треба було зарахувати хоча б з 1991 року]. І якщо українську мову терміново не повернути до столичних храмів науки, то за кілька років, можливо, Путін прийде «визволяти й захищати» Київ» [3]. Це й сталося 24 лютого 2022 року. Такі факти доводять необхідність цілеспрямованої, наполегливої, потужної, «агресивної» (за О. Пономарівим) боротьби на мовному ґрунті, бо ж уже ні в кого немає сумнівів, що єдина державна мова – один із ключових чинників національної безпеки та об’єднання. До речі, Закон України «Про основи національної безпеки України» (2003 рік), що втратив чинність ще 2018 року, передбачав захист національних інтересів від потенційних загроз, зокрема визначаючи серед таких інтересів розвиток і функціонування «української мови як державної у всіх сферах суспільного життя на всій території України» (ст. 6). Дивно, що в чинному Законі України «Про національну безпеку України»

(2018 рік) в переліку національних інтересів не виведено окремим пунктом державну мову, лише сказано, що «національні інтереси України - життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [5].

З часу прийняття Акту проголошення незалежності України (24 серпня 1991 рік) до 1996 року на території нашої держави діяла Конституція УРСР 1978 року. Згідно з новою Конституцією України від 28 червня 1996 року статею 10 державною мовою в Україні є українська, проте врегулювання мовного питання все ж вимагало прийняття відповідних законів та внесення змін до чинних, а ми й далі жили за Законом «Про мови в Українській РСР» (1989 рік). Перший власне мовний закон за часів незалежности України, а точніше законопроект, який, на щастя, завдяки тиску громадськості не був включений до порядку денного парламенту, – це «Про мови Україні» (2010 рік, президент В. Янукович). Тут було запропоновано офіційну українсько-російську двомовність, а в ст. 7 цю двомовність навіть названо «важливим надбанням українського народу, потужним чинником консолідації багатонаціонального українського суспільства» [7]. Після Помаранчевої революції (2004 рік) гострою була потреба в законодавчому врегулюванні мовного питання, проте той закон, який таки прийняли 2012 року («Про засади державної мовної політики»; скандально відомий закон Колісніченка – Кивалова), викликав хвилю обурення, що, поряд з іншими важливими причинами, стала поштовхом до нової революції, яка таки кардинально змінила державу й націю загалом – Революції Гідности (2013 – 2014 рік). Цей закон (визнаний 2018 року Конституційним Судом України неконституційним) та воєнні події змусили владу замислитись над масштабною боротьбою на політично-законодавчому мовному фронті.

Сьогодні функціонує Інститут української мови та Інститут мовознавства ім. О. Потебні НАНУ. Завдяки роботі таких інституцій маємо оновлений український правопис 2019 року, який попри всі суперечки щодо його недосконалості й реальну потребу в

доопрацюванні таки є, і це вже позитивно. У кожному українському університеті (і не лише українському) є кафедри україністики, де науково-педагогічний склад працює над питаннями вивчення, розвитку та популяризації державної мови. Проте все це науково-освітня діяльність. У руслі мовної політики на державному рівні теж є тектонічні зрушення. Ідеться про закони, президентські укази та урядові постанови. Згадаємо лише кілька аспектів, які стосуються саме мовного питання після визнання неконституційним закону Колісніченка-Кивалова:

- *Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» (2018 рік)* (оголошено десятиліття української мови);

- *Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019 рік)* (найважливіший крок, зроблений в мовній політиці за всі роки незалежности; Україна має свій мовний Закон, у статті 3 якого державна (тобто українська) мова визначена як інструмент «об'єднання українського суспільства», засіб «зміцнення державної єдності та територіальної цілісності України, її незалежної державності і національної безпеки» (п. 3) [4]. До речі, імплементація цього Закону зумовлює низку інших важливих політично-законодавчих мовних подій, перелічених нижче);

- *Стратегія популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава» (2019 рік)* (тут всебічний розвиток і функціонування української мови неодноразово названо гарантією національної безпеки і суверенітету України, а одне із завдань цієї Стратегії – «формування сприйняття української мови серед населення України як елемента національної безпеки» [8]);

- *Уповноважений із захисту державної мови (2019 рік* – доктор філол. н., проф. Тетяна Монахова, 2020 рік – канд. філол. н., доц. Тарас Кремінь і відповідно створено Секретаріат Уповноваженого; здійснює контроль за застосуванням державної мови згідно із Законом «Про забезпечення функціонування української мови як державної»; у квітні-травні щороку

Уповноважений назагал презентує громадськості розширений річний звіт (маємо вже за 2020 та 2021 роки) з пропозиціями подальшої роботи);

- *Національна комісія зі стандартів державної мови (2019 рік*; напрацьовує й затверджує стандарти державної мови, вимоги до рівня володіння нею для набуття громадянства України та для держслужбовців, розробляє, затверджує завдання та організовує іспити для визначення цього рівня);

- *Концепція Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року (2021 рік)* (у концепції вкотре підкреслено мовний вимір національної безпеки);

- *Асоційоване членство в Європейській федерації національних мовних інституцій (2022 рік)* (федерація об'єднує національні мовні інституції країн-членів ЄС, контролює виконання мовного законодавства, стоїть на захисті державних мов тощо).

Цей список законодавчо-політичної роботи на мовному фронті можна поповнювати іншими законодавчими актами, що зазнали змін в контексті мовного чинника (зокрема, ідеться про Закон «Про освіту», «Про телебачення та радіомовлення» тощо), чи різноманітними рішеннями Конституційного Суду щодо тлумачення тих чи інших законів, проте вже перелічене свідчить про те, що інертна мовна політика потрохи перелаштовується в активну фазу політичної боротьби за національне буття остаточно «свого» на «своїй» землі (у планах Державна програма сприяння опануванню державної мови, закон, який визначатиме порядок та особливості застосування української жестової мови у різних сферах суспільного життя та інше). І коли нарешті завдяки продуманій активній мовній політиці «не буде російської мови в Україні – не буде рецепторів, за які чіплятиметься вірус «руського міра» [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрович О. Про мовне питання в Україні. URL: https://censor.net/ua/resonance/3214449/pro_movne_pytannya_v_ukrayini

2. Барта Д. «Російська мова – інструмент номер один» для поширення впливу Кремля в Україні. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/28886288.html

3. Власенко В. Мовна диверсія. URL: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/movna-diversiya/

4. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text

5. Закон України «Про національну безпеку України» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241**).** URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

6. Макарець Ю. С. Мовний вимір національної безпеки України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог, 2017. – Вип. 68. – С. 37–44.

7. Проект закону «Про мови в Україні». URL: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=38474.

8. Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава» від 17 липня 2019 р. № 596-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019-%D1%80#Text

З М І С Т

СЛОВО ДО ЧИТАЧА.....3

СЕКЦІЯ 1

**МОВА І НАЦІОНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ.
МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

Ірина БАБІЙ
СУЧАСНИЙ МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ УКРАЇНЦІВ ……...… 3

Лідія ВЕРБИЦЬКА
СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНО-ЗАКОНОДАВЧИЙ МОВНИЙ ФРОНТ ……. 6

Тетяна ВИСОЦЬКА
ПОДВІЙНІ ФОРМИ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ……...12

Мар'яна ГДАКОВИЧ
МОВА МІСТА – ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ МАРКЕР МОВНОЇ ПОЛІТИКИ …….. 17

Зоряна ГОНТАР
РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ ВОЄННИЙ ТА ВІЙСЬКОВИЙ ЗЛОЧИН ……22

Соломія КОВАЛІВ
МОВА УКРАЇНСЬКОЇ БЛОГОСФЕРИ НА БАЗІ ВІРТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА МЕРЕЖІ ІНСТАГРАМ ……... 25

Оксана ЛИТВИН
«ІДЕОЛОГІЧНЕ ШКІДНИЦТВО» В ТЕРМІНОГРАФІЧНИХ ПРАЦЯХ ПОЧАТКУ ХХ СТ. ……..…… 29

Світлана ЛИТВИНСЬКА, Галина ЗЕМЛЯНА
ПАТРІОТИЧНІ СЛОГАНИ Й АФОРИЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ПОЧ. ХХІ СТ. …….. 33

Оксана МИКИТЮК
ОМОВЛЕННЯ ІДЕЙ Д. ДОНЦОВА ЯК СИЛА ДЛЯ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА ……...…… 36

Михайло НАГІРНЯК
ДОЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ХХ СТОЛІТТІ ……..… 40

Надія СТЕПАНЕЦЬ
МОВА – ЗАСІБ ВСТАНОВЛЕННЯ ДОБРИХ СТОСУНКІВ МІЖ ЛЮДЬМИ ……..…. 46

Оксана ЧАГАН
МОВА ВОРОЖНЕЧІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ……..…. 49

Тетяна ЧОНКА
ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ У ТВОРАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХПИСЬМЕННИКІВ ……...…. 55

Роман ЯРЕМКО, Анастасія ПЕХ
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ……... 59

СЕКЦІЯ 2

НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ І КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ. УКРАЇНСЬКА МОВА У СВІТІ

Евеліна БАЛЛА, Єлизавета БАРАНЬ, Вікторія ШТЕФУЦА
ВИВЧЕННЯ УКРАЇНІСТИКИ В НІРЕДЬГАЗЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ …….. 63

Тетяна БОТВИН, Оксана ПИЛИПЕЦЬ
ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ …… 67

Роман ВЕЛИКИЙ
КУЛЬТУРНО - ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГОМІЛЕТИЧНОЇ ШКОЛИ XVII – XVIII ст. ……...…… 72

Марія ІВАНЧЕНКО, Софія ЧИР
ОСОБЛИВОСТІ АБРЕВІАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ……..… 77

Тетяна КОНІВІЦЬКА
МОВНІ КОДИ УКРАЇНСЬКОГО КІНО ……..….. 80

Олег ЛОЗИНСЬКИЙ
УКРАЇНОМОВНІ ЗМІ ТА КІНЕМАТОГРАФ ЯК ЧИННИКИ УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ……. 83

Ольга МАРТИН
ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ …..… 86

Тетяна ПУНДИК, Станіслав КОВАЛЬ
СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АЛЮЗІЙ В АНГЛОМОВНИХ СЛОГАНАХ У ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧГОМУ АСПЕКТІ ……. 90

Ірина ФАРІОН
МОВНІ ВИКЛИКИ: ЗАКОНОДАВЧЕ ТЛО АНГЛІЇЗАЦІЇ ……93

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Оксана ДУБОВИК
ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ТА ЇЇ РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ ……..… 98

Наталія ЛОГВІНЕНКО
ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ КУРСАНТАМИ - ШЛЯХ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ МОВИ ЯК НАЦІОЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ЧИННИКА ……. 102

Анатолій НЕСТЕР
МОВНА СКЛАДОВА НОВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ В НАВЧАННІ …… 106

МОВА — КОРДОН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Андрея ПЕВСЕ, Наталка ЛІБАК
СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ УЧНЯМ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ З МОВАМИ НАВЧАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ……110

Світлана ВДОВИЧ Леся ЗЕЛЬМАН
ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ……112

Катерина САВОСТІКОВА
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ……...115

Олеся СКОЛОЗДРА-ШЕПІТКО
ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ МОРФОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ …….. 119

Олеся ЦЕРКОВНЯК-ГОРОДЕЦЬКА
АКТУАЛІЗАЦІЯ МОТИВАЦІЙНОГО РЕСУРСУ КУРСАНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ……... 123

Ольга ШЕЛЮХ
МОВА Й ІДЕНТИЧНІСТЬ (ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ) ……...127